

[Minulost a přítomnost, počátky a konce, transcendence jako přesažení přítomnosti]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[\[Příležitostné poznámky, 1967\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[\[Příležitostné poznámky, 1967\]](#)

- ◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 19. 8. 1967
- ◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 19. 8. 1967

[Minulost a přítomnost, počátky a konce, transcendence jako přesažení přítomnosti]

19. VIII. 67

Minulost je minulostí, jen pokud na ni přítomnost naváže; a v tom rozsahu je pak minulostí právě této navazující přítomnosti. Navázat na to, co uplývá a co již uplynulo, předpokládá začít tam, kde něco skončilo. Jak je možná taková proměna? Vždyť začátek není něčím, co by vyplývalo z konce, spíše naopak je konec něčím, co zbývá ze začátku (a z toho, co přišlo po něm). Kde začínají začátky? Odkud se rodí počínání? Nepochybně je svět konců docela jiným světem než svět počátků. Jak spolu souvisejí tyto dva docela odlišné světy? Má-li počátek být vskutku počátkem, musí být počátkem něčeho nového (jinak je pouhým pokračováním „začínání“, které vlastně k žádným počátkům nevede a je tedy jen zdánlivým začínáním). Nové je něco, co přesahuje to, co je dáno, co už je tu. Nové znamená proto transcendenci, přesáhnutí, překročení. Ale pouze pohled zvenčí může zůstat u faktu vykročení z toho, co je dáno, u faktu překročení danosti. Neboť kdo (nebo co) tu vlastně překračuje, kdo prolamuje danost a vykračuje do prostoru toho, co není dáno? Může to být cokoli z toho, co je dáno? Zajisté nikoli, neboť dáno je pouze to, co je tu ve své hotovosti, v hotové podobě; to, co není hotové, není dáno, ale teprve se děje, stává. Ale otázku můžeme opakovat: co (nebo kdo) to je, co (nebo kdo) se děje, stává? Nepochybně to, co se stává, ještě není a nemůže být proto dáno. Dění znamená, že to, co není dáno, se stává daností. Nové je proto tam, kde se něco děje; dění je pouze zdánlivé, nedochází-li k tomu, že se stává něco, co nikterak není dáno, tedy něco nového. Proto pojem překročení, přesahování, transcendence je příliš hrubým, předmětným postižením toho, o čem tu v podstatě jde. Ve skutečnosti je kterýkoli počátek dříve než kterýkoli konec. Tu věc dovedeme snadno pochopit tam, kde jde o dvojici, která k sobě patří: kde počátek je minulostí konce a konec tím, co zbylo z počátku. Ve skutečnosti však není konců bez počátků vůbec a obecně; kdyby nebylo už žádných počátků, nemohly by se dít, stávat, odehrávat, uskutečňovat konce toho, čeho počátky už uplynuly do minulosti. Transcendence jen zdánlivě spočívá v tom, že se dané zbavuje své hotové podoby a vykračuje ke své ještě neuskutečněné, nedané podobě. Transcendence v tomto smyslu není *actio*, ale *passio*. Skutečná *actio*, skutečná akce začíná nikoli tím, co je dáno, ale tím, co není dáno; průběh akce znamená právě realizaci, zvěcnění toho, co není věcí a co stojí na počátku akce jako to, co má být prosazeno jako nová věc uprostřed dosavadního světa věcí, co však není pouhou adicí, nýbrž přetvořením dosavadního světa vzhledem k tomuto realizovanému novému. To znamená, že akce nepřesahuje, netranscenduje danost, nýbrž zasahuje ji a přetváří. Neodchází tedy od toho, co je dáno, nýbrž přichází k danému. Ba co víc, toto dané vyvolává z odcházející (nebo již zmizelé) minulosti-přítomnosti a přetváří je ve vlastní minulost, tj. dělá danost daností. Kdyby nebylo akce, která se minulé přítomnosti zmocňuje, aby ji učinila přítomnou minulostí, byla by minulost nicotou, nebyla by ničím, tj. situace by vypadala tak, jako by nebylo žádné minulosti (a také by žádná minulost opravdu nebyla). Pojem transcendence ve smyslu vykročení a přesažení danosti tedy neobstojí; nabízí se však hned jiný význam, kterého budeme v dalším vskutku užívat. Transcendence je přesažení přítomnosti, tj. přesažení bytí *hic et nunc*, „tu-bytí“; transcendence je rozšířením přítomnosti, vytvořením přítomnosti rozlehlé, v níž není pouhá přítomnost

přítomná, ale v níž je přítomná také minulost – a ovšem i budoucnost, jak si ještě ukážeme. A tu je třeba uvést zcela základní tezi: neexistuje skutečnost, která by byla zcela zbavena transcendence v tomto smyslu. Skutečnost jakožto skutečnost je transcendentní, ba je sama transcendencí; je-li opakem transcendence imanentnost, pak imanentní skutečnost je pouhou abstrakcí či lépe fikcí. Existuje však napodobenina imanentní skutečnosti a tou je setrvačnost (resp. různé setrvačnosti, setrvačné procesy). Setrvačnost je opakem aktivity, akce. Setrvačnost však neznamena absenci transcendence, nýbrž upadlou transcendenci; bez transcendence není ani setrvačnost možná. Setrvačnost parazituje na aktivitě, nenechá ji rozvinout, uzavírá její otevřenost, zbavuje ji její nejvlastnější funkce, totiž uskutečňování nového, ale nemůže bez ní existovat. Setrvačnost nemá samostatnou existenci.

670819